

عنوان :

مراحل انس با قرآن در اندیشه امام خامنه‌ای (مد ظله العالی)

زینب ابراهیمی فرد^۱

^۱. طلبه سطح ۲- حوزه علمیه ریحانه الرسول، نورآباد دلفان.

چکیده

مقوله انس با قرآن و داشتن ارتباط عمیق با این کتاب الهی و مفاهیم آن از مسائل مهمی است که می‌بایست بدان توجه شود؛ چرا که آیات قرآن کریم سراسر هدایت بوده و برای رشد و تعالی زندگی آدمی لازم می‌باشد. در نتیجه مقاله پیش رو در پی بررسی مراحل انس با قرآن در اندیشه امام سیدعلی خامنه‌ای است که در آن تلاش شده که چهارچوب مناسبی در جهت ارتباط با قرآن بعنوان اصلی ترین منبع دینی اخلاقی دین اسلام، معرفی گشته و مطرح شود. و از آنجا که می‌تواند انسان را در رسیدن به حقایق قرآنی بوسیله نوع انس با قرآنی که امام خامنه‌ای معرفی می‌کند، یاری نماید. انجام این پژوهش دارای اهمیت است. بنابراین در این مقاله با استفاده از روش توصیفی تحلیلی و محورهای چون راهکارهای امام خامنه‌ای برای انس با قرآن، چگونگی ارتباط حسی با قرآن کریم و موانع ایجاد انس با قرآن، به این مهم پرداخته شده و بخشی از نتایج بدست آمده عبارت است از: تلاوت قرآن کریم به شکل عمومی موجب نفوذ در جان آدمی می‌شود و حفظ قرآن باعث می‌شود روح انسان تلافی پیدا کرده و این انس واقعی در وی شکل بگیرد تا بتواند آرامش واقعی را درون خود حس کرده و ارتباط خود را با قرآن کریم قوت بخشد.

کلید واژه: انس، اندیشه، امام خامنه‌ای، قرآن، مراحل انس

مقدمه

قرآن کریم به عنوان راهنمای همه‌ی انسان‌ها، و مهم‌ترین منبع دین مبین اسلام، دارای ابعاد مختلفی است که برای شناختن آن‌ها، نیازمند مدت‌ها مطالعه و تفقه هستیم، و برای این کار می‌بایست از جنبه‌های مختلف انس با قرآن بهره برد و با استفاده از آن‌ها به این امر مهم دست پیدا کنیم. در این مسیر بزرگانی هستند که می‌توانند ما را در رسیدن به آنچه می‌بایست از قرآن دانسته و به آن عمل کنیم، یاری رساند و امام خامنه‌ای (مد ظله العالی)، یکی از اشخاصی است که با ارائه چارچوب در این زمینه می‌تواند انسان را به مرحله انس دائمی با قرآن نزدیک کند؛ چرا که ایشان این مرحله را دارای جوانبی می‌دانند، که هر کس کم یا زیاد می‌تواند از آن استفاده نماید.

بنابراین انجام پژوهشی که بتواند بُعد اندیشه‌ای ایشان را درباره چگونگی انس با قرآن، آشکار کند، ضرورت است. چنانچه تا کنون تحقیقاتی با موضوعات نزدیک به مقاله پیش رو انجام گرفته، که بر برخی از آن‌ها اشاره کرده‌ایم:

۱- کتاب «قرآن کتاب زندگی»، نوشته‌ی اصغر هادوی کاشانی، ۱۳۸۶. که شامل نکات مهمی از امام خامنه‌ای درباره انس با قرآن کریم می‌باشد.

۲- کتاب «مراحل انس با قرآن»، نوشته‌ی محمد میبیدی، ۱۳۸۹.

۳- مقاله‌ی «مروری بر معنویات مقام معظم رهبری پیرامون انس با قرآن کریم»، علی رجبی ابهری، ۱۳۸۹. نویسنده در این تألیف، پیام‌ها و سخنرانی‌های امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) را درباره انس با قرآن کریم مطرح نموده است.

۴- مقاله‌ی «الگوی انس با قرآن مبتنی بر اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای (مد ظله العالی)»، نوشته‌ی حسن زرنوشه، ۱۳۴۰. در این مقاله الگوی مناسب پیدا کردن انس با قرآن در اندیشه رهبری بررسی می‌شود.

۵- مقاله‌ی «راه کارهای انس با قرآن کریم در اندیشه مقام معظم رهبری» از علی اکبر فراهی، ۱۴۰۱. بنابراین، وجه تمایز مقاله پیش رو با مقالات دیگر آن است که در این مقاله، دیدگاه امام جامعه اسلامی مطرح شده و راه‌های انس با قرآن در آن مورد توجه قرار گرفته است، در حالی که در مقالات گفته شده به این مطلب اشاره نشده است.

براین اساس، مهم‌ترین پرسش‌های مقاله پیش رو عبارتند از؛ ۱- چگونه می‌شود با قرآن انس گرفت، و یا در مسیر انس با قرآن چه منابعی وجود دارد؟

۱. مفهوم شناسی

در ابتدا لازم است واژگان مرتبط با موضوع در لغت و اصطلاح بیان شود.

۱-۱. انس

انس در لغت به معنای آرام و قرار یافتن قلب بر اثر نزدیک شدن به چیزی است. (دهخدا، ۱۳۷۷، ج ۱، ص ۸) و در اصطلاح به معنای محو شدن توسط یک چیز یا یک شخص است که این از ویژگی‌های آن شخص یا چیز، بر می‌آید. در احادیث، عملکردی است که پس از به وجود آمدن امری به نام اعتماد بین انس گیرنده و انس شونده ایجاد می‌شود؛ به طوری که انس گیرنده به انس شونده اعتماد همراه با ایمان داشته باشد. (نراقی، ۱۳۸۹، ص ۵۹۴).

۱-۲. اندیشه

اندیشه از نظر لغوی عبارت است از؛ تفکر، تأمل و گمان. (معین، ۱۳۸۶، ج ۱، ص ۳۷۷) و در اصطلاح، تعریف قلب در معانی اشیاء برای ادراک مطلوب است که بتوان با سیر در مجهولات، آن‌ها را به معلوم نزدیک کرد. (مصطفوی، ۱۳۹۹، ج ۹، ص ۱۲۶).

۱-۳. قرآن

قرآن کریم اصلی‌ترین منبع مکتوب مسلمانان بوده و از آنجا که به شکل مستقیم از سوی خداوند، آمده است، اوامر و نواهی آن باید به شکل کامل اجرا گردد و این امر جز با فهم دقیق آن ممکن نیست؛ بنابراین برای به دست آوردن حقایق این کتاب آسمانی، از اندیشه امام خامنه‌ای (مد ضله العالی) وام گرفته و با استفاده از رهنمودهای ایشان، چهارچوبی در جهت انس با قرآن در نظر می‌گیریم که در این پژوهش پیش رو در پی بررسی این مهم هستیم.

۱-۲. راه کارهای انس با قرآن در اندیشه امام خامنه‌ای (مد ضله العالی)

در رابطه با چگونگی انس گرفتن با قرآن کریم، راه کارهای متعدد وجود دارد که بتوان به شکلی سطحی و یا عمیق، با قرآن کریم، ارتباط برقرار کرد و از این ارتباط استفاده کرد و رهنمودهای این کتاب آسمانی را در زندگی خود پیاده نمود. درباره این راه کارها، رهبر انقلاب اسلامی دیدگاه متناسب و جامعی داشته و آن را به شکلی که برای همگان قابل فهم و برداشت باشد، مطرح می‌کنند، که در این محور به این راه کارها می‌پردازیم:

مقام معظم رهبری این علل سد کننده را بیان کرده و آن‌ها را شرح داده‌اند، که به این اسباب پرداخته‌ایم:

۱. نشان دادن چهره‌ای ناشایست از دین

چهره‌ای که گاه از مذهب در جامعه ما ارائه می‌شود، آن چنان مخدوش است، که نه تنها موجب جذب افراد بی‌دین نمی‌شود، بلکه حتی برخی از دین داران را نیز از خود طرد می‌کند. در چنین تعریفی دین دو گونه معرفی می‌شود: یا چهره‌ای منفعل و خنثی دارد، که هیچگاه در بحران‌های اجتماعی به کمک انسان‌ها نمی‌آید، و دین داران، افراد عقده‌ای و ضعیف هستند، که قدرت انجام کاری را ندارند، و کاربردتر آن در چنین تعریفی از دین، تنها خواندن در بعد از مرگ کسی، و یا کاربردهای ابتدایی دیگر است.

خلاصه کردن دین در احکام غسل و نجاسات، معرفی ائمه (علیهم‌السلام) به عنوان افراد گوشه گیر، مانند؛ معرفی حضرت زهرا (سلام‌الله علیها) با آن همه قدرت و در عین حال متانت، به عنوان زنی فقط سیلی خورده و پهلوی شکسته و امام سجاد (علیه‌السلام) به عنوان فردی بیمار، از دیگر ارائه چهره منفعل از دین است. و چنین چهره‌ای جوان و نوجوان را به هیچ عنوان مشتاق قرآن نمی‌کند! و استفاده از نابجایی که از دین شده، موجب جدایی افراد از دین و مانع در راه ایجاد انس با قرآن می‌گردد. (محسن ربانی، ۱۴۰۰، ص ۴).

۲. دین داران آئینه‌ی تمام نمای دین نیستند

این که دین داران بسیاری به خوبی نمی‌توانند مبانی دین را مطرح و نمایان کنند. یکی دیگر از موانعی است که در پیش روی انس با قرآن دارد. از آنجا که مفاهیم، همیشه با مصادیق معنا پیدا می‌کند، افراد نیز برای شناخت دین، مصداق‌ها را مورد توجه قرار می‌دهند و به نظر مردم هر آنچه که افراد مذهبی انجام می‌دهند، تطابق دقیقی با دین دارد. اگر مصداق‌ها؛ یعنی افراد دین‌دار جذابیت لازم را داشته باشند، دین نیز جذاب می‌شود و اگر عیبی در افراد دین دار باشد، این عیب را به دین سرایت می‌دهند و از آنجا که نوجوانان و جوانان و دیگران، دین را از رفتار دین داران می‌فهمند، عدم جذابیت آن‌ها را به پای دین می‌گذارند، و از دین‌گریزان می‌شوند، و آنچه موجب می‌شود دین داران افراد برجسته‌ای نباشند، آن است که به پوسته‌ی دین چسبیده‌اند و این موجب می‌شود از قرآن نیز تنها لایه اول و ابتدایی آن را مطرح و نمایان کنند، و این‌گونه انس با قرآن شکل نخواهد گرفت. (همان، ص ۷).

۳. جامعه امروز ما کاملاً مقدسی نیست

این گونه به نظر می‌رسد که جوانان و نوجوانان امروز، از جهت انس با قرآن و دین، فاصله زیادی با جوانان دو سه دهه گذشته انقلاب و جنگ دارند، و دلیل این تحول، جامعه است. ارزش‌های جامعه به گونه‌ای تغییر کرده‌اند. دین دار، مبارزه بر علیه ظلم و ... جای خود را به تجمل گرایی، جمع سرمایه و ... داده است و این مهم‌ترین مانع در راه ایجاد انس جامعه با دین و قرآن است. (همان، ص ۸).

بنابراین اگر می‌خواهیم که راه انس گرفتن با قرآن کریم و تأثیر آن بر روی زندگی خود را حس کنیم، می‌بایست برای رسیدن به ارزش‌های دینی تلاش کرده و دوباره آن‌ها را در زندگی خود زنده کنیم تا بتوانیم با روحی آماده خود را برای گرفتن انس با قرآن کریم آماده سازیم.

۴. بی‌توجهی مفسر به هدف قرآن کریم

به اعتقاد امامین انقلاب، اولین و اساسی‌ترین شرطی که یک مفسر قرآن باید داشته باشد، این است که به مقاصد و اهداف توجه و دقت نماید؛ چرا که بی‌توجهی مفسر به هدف اصلی قرآن کریم و پرداختن به بحث‌های پیرامونی از جمله؛ آفات و موانع انس با قرآن است. در نگاه ایشان قرآن کریم کتاب معرفت، اخلاق و دعوت به سعادت و کمال است. از این رو نگاه کسی که در محضر قرآن قرار می‌گیرد، به قرآن نیز باید عرفانی، اخلاقی و بیان کننده دیگر جهات دعوت به سعادت باشد. (موسوی خمینی، ۱۴۱۹، ص ۱۹۳).

۵- ماندن و ایستادگی برپیش فرض‌های غلط

از جمله عواملی که مانع انس با قرآن کریم می‌شود، ماندن بر پیش فرض‌های غلطی است که برای آدمی وجود دارد، چنانکه ممکن است یک اعتقاد فاسد و اشتباه که از سمت دیگران شنیده می‌شود در ذهن آدم رسوخ کند و مانع انس با قرآن شود. که پیروی انسان از افکار باطل که از سمت دیگر مسلک‌ها و مذاهب می‌آید از این دسته است. (همان، ص ۱۹۶).

۶- عدم آشنایی به زبان عربی

خداوند متعال قرآن را به زبان عربی نازل فرموده است: «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ»؛ ما آن را قرآنی عربی نازل کردیم، شاید شما درک کنید و بیندیشید. بی‌تردید این دارای حکمت است.» (یوسف: آیه ۲) که الآن ما درصدد بیان آن نیستیم؛ حال برای بهره‌گیری از این کتاب آسمانی باید با زبان آن آشنا بود. عدم معرفت به زیبایی‌های این زبان مانعی در مسیر انس با قرآن محسوب می‌شود.

رهبر فرزانه انقلاب می‌فرماید: «متأسفانه ما حجاب زبانی داریم، حجاب لغوی داریم؛ این کمبود ماست. یعنی کمبود ملت‌های غیر عرب است. کسانی که زبانشان عربی است، همین‌طور که قاری تلاوت می‌کند، این‌ها که نشسته‌اند، و لو نه به صورت کامل، آن را می‌فهمند؛ بیان قرآن، بیان فصیح و بلیغ و خیلی والایی است و هر کسی جزئیات این بیان را نمی‌فهمد. بلا تشبیه مثل گلستان سعدی که انسان آن را مثلاًض در جمعی بخواند. خوب، گلستان سعدی فارسی بلیغ است، مردم هم می‌فهمند؛ اما دقائق و جزئیاتش را فقط ادبا، اهل ذوق و اهل درک بالا می‌فهمند. حالا این را هزاران برابر بکنید. قرآن این جوری است. دقائق و لطائف و جزئیات را ممکن است مستمع عرب زبان معمولی نفهمد، اما بالاخره مفهوم این کلمات را می‌فهمد؛ لذا دلش رقیق می‌شود؛ لذا با شنیدن تلاوت قرآن اشک می‌ریزد؛ چون موعظه الهی را درک می‌کند. این حجابی است که ما داریم و قابل حل هم هست.»

۷- عدم استمرار

پرداختن موقت به امور معنوی و عبادی یکی از آفات در مسیر معنویت به شمار می‌آید. استمرار در تلاوت شرط بهرمندی از چشمه زلال کلام الهی است.

رهبر معظم انقلاب اسلامی (مد ظله العالی) چنین می‌فرمایند: «اشکال دیگر این است که ما در ماه رمضان که ماه تلاوت قرآن و ماه نزول قرآن و ماه جلسات است و ما هم که این جلسه را داریم و جلسات فراوانی هم در مسجد و محافل گوناگون است، ماه رمضان که تمام شد، قرآن را بندیدیم و بوسیم و بگذاریم کنار. این نباید اتفاق بیفتد. قرآن را بایستی از خودمان جدا نکنیم. دائم باید با قرآن مرتبط و مأنوس باشیم. حالا در روایات دارد که هر روز لا اقل پنجاه آیه بخوانید. این، یکی از معیارهاست. اگر نتوانستید، روزی ده آیه بخوانید؛ نگویید سوره حمد را می‌خوانم و این چند آیه سوره حمد با چند آیه سوره قل هو الله، یک رکعت می‌شود همان ده آیه‌ای که فلانی می‌گوید. نه، غیر از آن قرآنی که در نماز می‌خوانید، چه نماز نافله، چه نماز فریضه، قرآن را باز کنید، بنشینید، با حضور قلب، ده آیه، بیست آیه، پنجاه آیه، صد آیه بخوانید. قرآن را برای تدبر کردن و فهیدن و استفاده کردن بخوانید. یک نوع قرآن خواندن این است که انسان ظاهر قرآن را بگیرد بخواند تا آخر. این نوع، نمی‌خواهیم بگوییم هیچ اثری ندارد. البته بنده سابق‌ها می‌گفتم هیچ اثر ندارد، بعد تجدید نظر کردم. نمی‌شود گفت هیچ اثر ندارد، ولی اثرش در قبال آن اثری که متوقع از تلاوت قرآن است، شبیه هیچ است؛ نزدیک هیچ است.» (بیانات در دیدار با قاریان: ۱۳۸۶/۰۶/۲۲).

نتیجه گیری

مقاله پیش رو درباره مراحل انسان با قرآن در اندیشه امام خاмене‌ای (مد ظله العالی) می‌باشد و از آن رو اهمیت دارد که قرآن اصلی‌ترین منبع دینی - اخلاقی دین اسلام معرفی گشته و در همه زمینه ما دستور العمل دارد. همچنین فرایض‌ها در این پژوهش عبارت است از؛ اینکه اولاً گرفتن ارتباط حسی با قرآن کریم برای همگان با هر سطح سواد و توانایی مسیر است. در ثانی در مسیر انس با قرآن مواعی وجود دارد که می‌بایست پیش از گرفتن آن‌ها را برطرف نمود، و در این رستا به نتایج ذیل دست یافته‌ایم:

- انس در لغت به معنای آرام و قرار یافتن قلب بر اثر نزدیک شدن به چیزی است و در اندیشه امام خاмене‌ای (مد ظله العالی) به عنوان رهبر جامعه مسلمانان این کلمه با قرآن آمیخته شده است و ایشان درباره انس با قرآن راه‌کارهایی را ارائه کرده‌اند از جمله: تلاوت قرآن کریم به شکلی عمومی که موجب نفوذ در جان آدمی می‌شود، حفظ قرآن کریم که باعث می‌شود روح انسان تلاف پیدا کند و ترجمه و تدبیر قرآن که این باعث می‌شود آیات قرآن در عمق جان شخص نشست و بر اعمالش تأثیرگذار شود، و در آخر عمل به قرآن کریم؛ چرا که دانستن و فهمیدن قرآن باید به عمل کردن به آن منجر شود؛ چرا که این موجب احیاء قرآن شده و جامعه را قرآنی نمی‌نماید.

- ایجاد ارتباط حسی با قرآن از راه‌های انس با قرآن است که با نگاه کردن و استماع قرآن انجام شده و هر کسی با هر سواد و یا طبقه‌ای می‌تواند از این امر برای انس با این کتاب آسمانی بهره گیرد.

- همچنین در مسیر انس با کتاب الهی، مواعی نیز قرار دارد که برای زدودن آن‌ها ابتدا می‌بایست نسبت به آن‌ها شناخت پیدا کنیم: نشان دادن چهره ناشایست از دین به طوری که آن را منزوی و بی تفاوت نشان دهد، تفاوت ظاهر و باطن دین داران و نبودن تقدس کامل در جامعه از مواعی است که جوان و نوجوان را از دین و در نتیجه از انس گرفتن با قرآن دور می‌کند.

- تلاوت قرآن کریم را با ترجمه و تفسیر آیات در جهت انتقال مفاهیم و مضامین قرآنی بیاموزیم تا بتوانیم پیام خداوند را به خود و دیگران رسانده و امکان تدبر در این آیات الهی را فراهم آورد.

بنابراین اگر خواستار رسیدن به اعماق قرآن کریم هستیم یکی از راه‌های آن استفاده از تفسیر این آیات است؛ چرا که با داشتن تفسیر آیات می‌توان راحت‌تر معنا و مفهوم قرآن را درک نمود و به یافته های آن عمل کرد.

فهرست منابع

قرآن کریم، انصاریان، حسین، تهران، ۱۳۹۶ هـ ش.

۱- ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، غلامرضا لایقی، تهران، نشر کتاب، ۱۳۹۳ هـ ش.

۲- بخشایش، علی اکبر، «انس با قرآن از نگاه امام خامنه‌ای (مد ضله العالی)»: Khamenei.ir، ۱۳۹۰ هـ ش.

۳- بیانات به مناسبت ماه رمضان: ۱۳۸۰.

۴- بیانات در دیدار شرکت کنندگان در سی و دومین دوره مسابقات بین المللی قرآن کریم: ۱۳۹۴/۳/۰۲

۵- بیانات در دیدار قاریان قرآن: ۱۳۸۶/۰۶/۲۲.

۶- بیانات در محفل انس با قرآن: ۱۳۷۱.

۷- بیانات در نماز جمعه: ۱۳۸۵.

۸- دهخدا، علی اکبر، فرهنگ دهخدا، ج ۱، تهران، نشر دانشگاه تهران، ۱۳۷۷.

۹- مصطفوی، محمدحسن، التحقيق في كلمات القرآن الكريم، ج ۹، تهران، نشر کتاب، چاپ اول، ۱۳۹۹ هـ ش.

۱۰- معین، محمد، فرهنگ معین، ج ۱، تهران، نشر زرین، چاپ سوم، ۱۳۸۶.

۱۱- موسوی خامنه‌ای، سید علی، بدان ایدک الله، تهران، نشر انتشارات انقلاب اسلامی، ۱۳۹۵ هـ ش.

۱۲- موسوی نیا، سید مهدی، «مراحل انس با قرآن در جامعه از نگاه رهبری معظم»، نشر سایت قرآن و معارف اسلامی، ۱۳۹۸.

۱۳- نراقی، احمد، معراج السعاده، تهران، نشر طوبای محبت، چاپ پنجم، ۱۳۸۹ هـ ش.

۱۴- سایت Khamenei.ir.